

נפתלי

לזכר הסופר נפתלי נאמן

לוי יצחק הירושלמי

הבית עמד מחוץ לשער השכונה – הוא עצמו, כמו הוריו, גדל בתוכה. סבו, תלמיד-חכם ובעל קסם אישי, היה מנכבדיה ומורי דרכה. הבית היה שרוי תמיד באווירה של צלילי מוסיקה. תמיד נשמעו בו ועלו מתוכו ניגונים. ניגונים של סבא, ובעיקר ניגונים של אבא, שהיה בעל-תפילה, מלחין ומומחה למוסיקה ליטורגית יהודית. נפתלי נאמן קיבל חינוך דתי ציוני וספג תרבות יהודית מגוונת, שיש בה יותר היתרים מאיסורים, יהדות שאינה בונה חומות ואינה גוזרת הסתגרות והתבדלות, יהדות שתורמת לתרבויות אחרות וגם מקבלת מהן את היפה ואת האסתטי, יהדות שיש בה ספרים וצלילים.

השדה הפתוח שבין מאה-שערים לרחוב (או שכונת) החבשים שימש מקום מיפגש ומשחק לילדים ולנערים מתוך השכונה ומעבר לשעריה. השדה הפתוח המחיש את הפתיחות והוביל לספריית „בני ברית“ ולמועדוני „בני עקיבא“ ו„ברית החשמונאים“ ובית-ר והנוער העלבי והמחנות העירוניים ו„גורדוניה“ – אל העולם שיש בו דתיים וחילוניים.

נפתלי היה אחד הנערים. עתים היה מופנם ונראה שקוע כולו בהרהר רים ולפתע היה מתעורר ומגלה פעילות רבה. יותר שתק משדיבר. דיבורו – איטי, קצוב ושקול; וקולו – רך, מלטף ומתנגן. הוא למנה עם קבוצה מספרים של נערים אשר יום יום פקדו את ספריית „בני ברית“ ובלעו ספרים מספרים שונים בלי לדעת רווייה. לרוב ישב בפינה, מרוכז כולו. זה היה אופייני לו: לא להתבלט. כאן הוא נראה שלוו ושלם עם עצמו: איש ספר.

מעולם לא אמר: כשאהיה גדול אהיה סופר. מעולם לא דיבר על כתיבה. גם לא עם החברים הקרובים לו. אף-על-פי-כן, כאשר נודע שכתב ספר („בינו לבין עמו“, רומן היסטורי על יוסף בן מתתיהו) שזכה בפרס אשר ברש – שהיה, אגב, אחד הסופרים הנערצים עליו (האחרים היו: א. א. קבק, יהושע בר-יוסף וישראל זרחי) – לא הופתעתי. גם כאשר שמעתי שלאחר מלחמת השחרור (בה לחם בחטיבת ירושלים) ונישואיו הלך לשמש בהוראה ובניהול בית-הספר התיכון היהודי-ערבי במעלות – לא הייתי תה אז הפתעה בשבילי. זה היה אופיו של האיש: לכתוב בשקט ולעשות בשקט. העיקר בשבילו היה – להיות שלם עם עצמו, עם עקרונותיו, עם השקפותיו, עם אהבותיו.

מאה-שערים וסביבותיה של הימים ההם גידלו והוציאו לא רק רבנים וגדולי-תורה, אלא גם אנשי-רוח והוגי-דעות וסופרים. עם האחרונים נמנים, בין השאר, יהושע בר-יוסף, דוד שחר, חיים ברנדווין, חיים באר, אשר רייך, פנחס פלאי, יוסף בר-יוסף, וגם נפתלי נאמן. ספק רב אם מן הדור הגדל עכשיו במאה-שערים וסביבותיה יכולים לצאת וייצאו סופרים.

בשיחה האחרונה עם נפתלי נאמן – לפני זמן קצר – החלפנו דברים על מאה-שערים של ימינו. הוא הזכיר לי דברים שאמר פעם סבי זכרוננו לברכה: מה החבדל בין ישיבת וואלוז'ין לבין הגימנסיות רחביה (בידוש-לים) והרצליה (בתל-אביב)? – שאל סבא והשיב מיניה-זביה: משיבת וואלוז'ין יכול היה לצאת חיים נחמן ביאליק; מהגימנסיות לא יכול לצאת הרב אברהם יצחק הכהן קוק. חוסיף נפתלי נאמן: ממאה-שערים של שנות ילדותנו – שהיתה נאורה ופתוחה, ורובה ככולה ציונית – יצאו רבנים ופרופסורים וסופרים והוגים. ממאה-שערים של ימינו – לא יכול לצאת אפילו הרב קוק. למה אומרים שקנאות היא חשוכה? משום שהקנאות מעוורת.

הסופר נפתלי נאמן, שהוציא לאור שמונה ספרים (אחד על ירושלים של רוח וחומר), והיפיש תמיד נקודות-אור בחיים, היה מלא געגועים למאה-שערים של הימים ההם, אך את מאה-שערים של ימינו השתדל ככל האפשר שלא לראותה מקרוב והעדיף על פניה את מרומי הגליל, שם קבע את ביתו ואת מעוז יצירתו.

הוא היה נאמן לעצמו – לרוחו.